

**Білім беру ұйымдары қызметкерлерінің
балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың
алдын алу және оған ден қою жөніндегі
іс-қимыл алгоритмін бекіту туралы**

«Бала құқықтары туралы» 2002 жылғы 8 тамыздағы № 345 Қазақстан Республикасы Заңының 51-бабының 1-2) тармақшасына сәйкес,
БҰЙЫРАМЫН:

1. Білім беру ұйымдары қызметкерлерінің балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу және оған ден қою жөніндегі іс-қимыл алгоритмі бекітілсін.

2. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің балалардың Қауіпсіз ортасын және құқықтық қорғалуын қамтамасыз ету басқармасы осы бұйрықты білім беру саласындағы жергілікті атқарушы органдардың назарына жеткізсін.

3. Білім беру саласындағы жергілікті атқарушы органдар осы бұйрықпен жалпы орта білім беру ұйымын таныстырсын және оның іске асырылуын қамтамасыз етсін.

4. Осы бұйрықтың орындалуын бақылау Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі Балалардың құқықтарын қорғау комитетінің Қауіпсіз ортаны қамтамасыз ету және балаларды құқықтық қорғау басқармасына жүктелсін.

5. Осы бұйрық қол қойылған күнінен бастап.

Төраға

Е. Иманғалиев

Қазақстан Республикасы Білім
және ғылым министрлігі
Балалардың құқықтарын қорғау
комитеті төрағасының
2021 жылғы «29» желтоқсандағы
№ «___» бұйрығымен бекітілген

Балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу және оған ден қою бойынша білім беру ұйымдары қызметкерлерінің іс-қимыл алгоритмі

1 тарау. Жалпы ережелер

1. Бырлық түрлері бойынша жалпы орта білім беру ұйымдары (бұдан әрі – білім беру ұйымдары) оқушыларының физикалық және психологиялық сау-саламаттылығын қамтамасыз етуге бағытталған, балаларға қатысты зорлық-зомбылықтың алдын алу және жою бойынша білім беру ұйымдары қызметкерлерінің іс-әрекеттерінің алгоритмі (бұдан әрі – Іс-әрекет алгоритмі) негізгі қағидаттар, ережелер мен рәсімдер жүйесінен тұрады.

2. Іс-әрекет алгоритмінің құқықтық негізін Қазақстан Республикасының Конституциясы, Қазақстан Республикасының Жоғарғы Кеңесінің 1994 жылдың 8 маусымындағы № 77-ХІІІ қаулысымен ратификацияланған Бала құқықтары туралы Конвенциясы, Қазақстан Республикасының «Неке (ерлі-зайыптылық) және отбасы туралы», «Әкімшілік құқықбұзушылық туралы» Кодекстері, Қазақстан Республикасының Қылмыстық кодексі, Қазақстан Республикасының «Қазақстан Республикасындағы баланың құқықтары» Заңы, «Білім беру туралы» Заңы, сондай-ақ Қазақстан Республикасының өзге де нормативтік құқықтық актілері құрайды.

2 тарау. Оқушыларды қорғау Іс-әрекет алгоритмінің қағидаттары

3. Осы іс-әрекет алгоритмінің негізгі қағидаттары:

1) Абсолютті төзбеушілік қағидаты. Білім беру ұйымдары қызметкерлерінің, серіктес қызмет көрсетушілердің тарапынан оқушыларға қатысты қатыгездік, қорлау, кемсіту (дискриминация) әрекеттеріне тыйым салынады, әрбір құқықбұзушылық және заңсыз әрекеттер жауапқа тартылады.

2) Жеке жауапкершілік. Білім беру ұйымдарының барлық қызметкерлері білім беру ұйымының нормативтік актілеріне, еңбек шарттарына сәйкес мінез-құлықтың этикалық қағидаларын сақтайды. Қызметкерлер Іс-әрекет алгоритмді жүзеге асыруға жауапты және оқушыларыға қатысты қатыгез қарым-қатынасты болдырмаудың алдын алу шараларын қолдануға, сондай-ақ осы Іс-әрекет алгоритмінің ережелеріне сәйкес кез-келген құқықбұзушылықтарға жол бермеуге міндетті.

3) Жалпыға ортақ міндеттілік. Іс-әрекет алгоритмнің ережелерін орындау оқушылармен өзара байланыста болатын барлық адамдар үшін міндетті болып табылады.

4) Оқушы мүддесінің басымдығы. Кез келген мәселе туындаған жағдайда оқушы мүддесіне, оны қорғауға, қауіпсіздігі мен сау-саламаттылығын қамтамасыз етуге, сондай-ақ оның физикалық, әлеуметтік және психологиялық қажеттіліктерін қанағаттандыруға басымдық беріледі.

5) Толеранттылық. Білім беру ұйымдары оқу үдерісіне қатысушылардың барлығына өзара сыйластық негізінде әлеуметтік-экономикалық, мәдени, нәсілдік, жыныстық және басқа да айырмашылықтарын түсінуге және қабылдауға негізделген қолайлы орта құруға ұмтылады.

6) Қауіпсіздік. Оқушылардың қауіпсіздігі мен қорғалуы білім беру ұйымдарының жұмысындағы негізгі басымдық болып табылады.

7) Құпиялылық. Оқушыларға қатысты қатыгездік туралы барлық мәселелер, сондай-ақ өтініштерді тексеру мәліметтері оқушыларды қорғау, олардың қауіпсіздігін және ақпараттың құпиялылығын қамтамасыз ету негізінде өткізіледі.

8) Құрмет. Білім беру ұйымдары қабылдаған шешімдер оқушылардың құқықтарын, абыройын, таңдауын, қажеттіліктері мен мүдделерін құрметтеуге бағытталуы керек.

9) Уақтылы әрекет ету. Оқушыларға қатысты қатыгездіктің алдын алу, анықтау, тергеу және сондай өтінішке уақтылы жауап беру қамтамасыз етіледі.

10) Ынтымақтастық. Осы Іс-әрекет алгоритмінің сақталуын қамтамасыз ету мақсатында мектептер оқушылардың заңды өкілдерімен, мектептің салааралық команданың құрамына кіретін сыртқы ведомстволар мен ұйымдардың мамандарымен (ішкі істер, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау және қамқоршылық органдарының, білім беру басқармаларының, үкіметтік емес қоғамдық ұйымдардың және т.б. қызметкерлерімен) бірлесе отырып әрекет жасайды.

11) Нәтижелілік. Салааралық команданың бірлескен әрекетінің нәтижесі оқушылардың мінез-құлқындағы және олардың тікелей айналасындағы (мектептегі, сыныптағы, құрдастары арасындағы, отбасындағы және т.б.) оң өзгерістер болып табылады.

3 тарау. Осы іс-әрекет алгоритмде келесі анықтамалар қолданылады

Агрессор – басқа оқушыға және/немесе оқушыларға қатысты агрессиялық, зорлық-зомбылық сипаттағы әрекет көрсететін ересек адам (мектеп жұмысшысы, заңды өкілі немесе басқа адам), оқушы немесе оқушылар тобы.

Сау-саламаттылық – оқушыларға өмірлік қажеттіліктерін өтеуге көмектесетін физикалық, психикалық, әлеуметтік және тағы басқа да жағдайлар мен мүмкіндіктер.

Қорлау (буллинг) – басқа адамдар, оның ішінде оқушылар немесе мектеп қызметкерлері тарапынан белгілі бір оқушыға (зардап шегушіге) қатысты физикалық, психологиялық түрде агрессиялық кудалауы.

Жағдаятты жүргізу (кейс-менеджмент) – оқушының жеке қажеттіліктері мен оны қоршаған ортаның мүмкіндіктеріне қарай көмек көрсету арқылы оқушыға қатысты қатыгездік жағдаяттарды шешуге бағытталған салааралық команданың (мектеп қызметкерлері мен ведомствоаралық мамандардың өзара әрекеті) бірлескен әрекетін үйлестіру.

Ересек – бұл оқушылармен қарым-қатынас жасайтын мектеп жұмысшысы, оқушылардың заңды өкілі, қызмет көрсетушілер мен 18 жасқа толған басқа да адамдар.

Тәртіптік тергеу – оқушыларға қатыгездік көрсету туралы ақпаратты уақтылы, жан-жақты, толық, әділ зерттеу және ықтимал қауіп-қатерді бағалау, шешім қабылдау үшін фактілерді анықтау әрекеттері.

Оқушыларға қатыгездік жасау – бұл мектеп қызметкерлері, оқушылар және басқа да адамдар тарапынан жасалатын оқушының физикалық, психологиялық денсаулығына зиян келтіретін түрлі әрекеттер (немесе әрекетсіздік), оларға сексуалдық сипаттағы зорлық-зомбылық көрсету, сондай-ақ оқушылардың қажеттіліктерін елемей және тәрбиенің жол берілмейтін тәсілдерін қолдану.

Қорғау және қауіпсіздік – бұл білім беру ұйымдарының оқушыларды жағымсыз жағдайлар мен физикалық, психологиялық, сексуалдық зорлық-зомбылықтан, қажеттіліктерді ескермеуден, денсаулыққа, өмірге және одан әрі дамуға зиян келтіретін қауіп-қатерден қорғау үшін қабылдайтын шаралары.

Ғаламтор арқылы қорлау (кибербуллинг) – басқа оқушылар мен ересектер тарапынан электрондық коммуникация құралдары, атап айтқанда, әлеуметтік желілердегі, мессенджерлердегі хабарламалар, электрондық хаттар арқылы оқушыны (зардап шегушіні) қорқыту, қауіп төндіру, жәбірлеу, тіл тигізу сияқты қатыгездік жасау түрлері.

Салааралық команда – оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайын шешу үшін бірлескен іс-қимылдарды жоспарлауды, іске асыруды, үйлестіруді, мониторингілеуді және бағалауды жүзеге асыратын мектеп қызметкерлері мен басқа да ұйымдардың (ішкі істер, денсаулық сақтау, әлеуметтік қорғау және қамқоршылық органдарының, білім басқармаларының, үкіметтік емес қоғамдық ұйымдардың және т.б.) мамандарынан тұратын топ.

Өтініш – бұл мектеп қызметкерлерінің, басқа адамдардың (оның ішінде оқушылардың) тарапынан оқушыларға жасалған қатыгездік, соның ішінде психологиялық, сексуалдық қысым көрсету, күш қолдану, олардың мүддесін, мұқтаждықтарын қадірлемей, сондай-ақ оқушыларға қатысты құқыққа қайшы әрекеттер, құқық бұзушылықтар, қылмыстық әрекеттер және оқушылармен жұмыс істеуге жарамсыз басқа да әрекеттер туралы кез келген өтініш.

Зардап шегуші – ересектер (мектеп қызметкерлері, заңды өкілдер, оқушылар және басқа адамдар) тарапынан қатыгездікке ұшыраған немесе оған

қатысты психологиялық, физикалық және (немесе) мүліктік зиян келтірілген оқушы.

Психологиялық (эмоционалды) зорлық-зомбылық – оқушыға ұзақ уақыт бойы үздіксіз психикалық ықпал ету арқылы көрінетін, жеке тұлғаның дамуына кедергі келтіретін, патологиялық сипаттағы белгілердің қалыптасуына әкелетін қатыгездік түрі.

Ықтимал құқық бұзушы – оқушыға қатыгездік жасады деп айыпталатын, мектеп қызметкерлері және/немесе салааралық команда тарапынан оның әрекетіне қатысты тәртіптік тергеу жүргізілетін адам.

Баланың мүддесін құрметтемеу/қажеттіліктерін ескермеу – бұл ересектер тарапынан қамқорлықтың болмауынан, тәрбие берудегі міндеттерін дұрыс орындамауынан, медициналық көмекпен, біліммен, тамақпен уақтылы қамтамасыз етпеуінен, сондай-ақ баланы өмірі мен денсаулығына қауіпті жағдайда қалдыруынан көрінетін қатыгездік түрі.

Қызметкерлер – мектепте еңбек шарты бойынша уақытша жалданған және тұрақты жұмыс істейтін адамдар, оның ішінде әкімшілік қызметкерлері, педагогтер, педагогтерге теңестірілген адамдар, оқушылардың қауіпсіздігі мен қорғауын қамтамасыз етуге жауапты көмекші және техникалық қызметкерлер.

Оңалту – оқушыға қатысты қатыгез қарым-қатынас салдарынан келген зиянды түзетуге, олардың басынан өткен зорлық-зомбылық пен жағымсыз жайларды еңсеруі және дамуындағы қиындықтарды жеңуі үшін эмоционалды қолдау көрсетуге бағытталған әлеуметтік-психологиялық-педагогикалық көмек жүйесі.

Тұрмыстық зорлық-зомбылық – бір отбасы мүшесінің отбасындағы басқа адамға (ата-аналарына/қамқоршыларына, ата-әжелеріне, аға-інілеріне/апа-сіңлілеріне) қатысты физикалық, психологиялық, сексуалдық, экономикалық зорлық-зомбылықпен көрестуімен байланысты адам.

Сексуалдық зорлық-зомбылық – азғындық сипаттағы іс-әрекеттерге мәжбүрлеу: баланың жыныстық органдарына қол жүгірту, сексуалдық сипаттағы әрекеттер жасау, қысым көрсету, сондай-ақ тікелей жыныстық қатынасқа түсу.

Мектеп қауіпсіздігі қызметі – оқушыға қатыгез қарым-қатынас жағдайының алдын алуға, анықтауға, әрекет етуге, сондай-ақ оқушылар мен олардың отбасыларына көмек көрсетуге жауапты мектеп қызметкерлерінің командасы, оның ішінде әкімшілік өкілдері, педагог қызметкерлер және оларға теңестірілген адамдар, көмекші және техникалық қызметкерлер.

Ықтимал қауіп-қатер факторлары – бұл оқушылардың денсаулығы мен өміріне зиян келтіретін және ықтимал қауіп-қатер жағдайын арттыратын факторлар.

Осалдық факторлары – оқушыларға зиян келтіретін, денсаулыққа және өмірге қауіп төндіретін кез келген белгілі сипаттамалар немесе факторлар.

Қорғаныс факторлары – бұл оқушыларға қатысты зорлық-зомбылыққа тоқтау қоятын, ересектерге деген құрметті сақтауға, ата-ана мен бала арасындағы қарым-қатынасты нығайтуға мүмкіндік беретін факторлар.

Физикалық зорлық-зомбылық – оқушылардың физикалық, психологиялық денсаулығын бұзатын, олардың одан әрі дамуына теріс әсер ететін қасақана тәндік зақым келтіру.

Экономикалық зорлық-зомбылық – адамды заңмен көзделген құқығы бар мүлкінен, тамағынан, киімінен, қаражатынан қасақана айыру.

Оқушыларды пайдалану – бұл оқушыны басқа адамдардың немесе мекемелердің игілігі үшін жұмысқа немесе басқа қызметке мәжбүрлеу, сондай-ақ мектеп әкімшілігі мен қызметкерлерінің оқушылардың еңбегін білім беру және тәрбие үдерісінің белгіленген ережелері мен нормаларына, мақсаттары мен қағидаттарына қайшы пайдалану.

4 тарау. Оқушыларға қатыгез қарым-қатынастың түрлерін, сипаттарын анықтау барысындағы қызметкерлердің жауапкершілігі

4. Білім беру ұйымдарының қызметкерлері оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайларымен (тұрмыстық зорлық-зомбылық, көшедегі шабуылдар, интернеттегі қауіпті мінез-құлық көріністері және т.б.) мектепте де, мектептен тыста да кездесуі мүмкін.

5. ҚР Әкімшілік құқық бұзушылық туралы Кодексінің 127-1 бап, ҚР Қылмыстық Кодексінің 41 бап бойынша білім беру ұйымдарының қызметкерлері қылмыстық не әкімшілік құқық бұзушылық белгілері бар әрекеттерді (әрекетсіздікті) кәмелетке толмағандардың жасау немесе оларға қатысты жасалу фактілері туралы хабарлауға, және білім беру ұйымдарының қызметкерлерінің лауазымдық міндеттеріне сәйкес оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас белгілерін тануға, анықтауға, соған сәйкес әрекет етуге, өз құзыреттері шеңберінде көмек, қолдау көрсетуге міндетті.

6. Білім беру ұйымдарының қызметкерлері кішігірім сигналдар, күдіктер, хабарламалар түссе араласуға міндетті.

7. Бұл іс-қимыл алгоритмінде студенттерге қатыгездіктің түрлері мен формаларының келесі жіктелуі қолданылады: физикалық, психологиялық, жыныстық зорлық-зомбылық, қажеттіліктерді/қажеттіліктерді елемеу, пайдалану, қорқыту/қудалау, 1-қосымшаға сәйкес кибербуллинг.

8. Оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас жағдайларын шешу кезінде білім беру ұйымдарының қызметкерлері зорлық-зомбылықтың барлық түрлерін және олардың оқушылардың дамуына кері әсер ететін салдарларын кешенді түрде қарастыруы керек.

9. Білім берудің физикалық ортасы (мектеп ғимараты, мектеп аумағы) қауіпсіз, қолжетімді және жақсы жарықтандырылған жерлерде орналасуы, бейнекамералармен жабдықталуы керек, сондай-ақ мектеп қызметкерлерінің көру және бақылау аумағында болуы тиіс.

5 тарау. Қауіпсіз физикалық ортаны қамтамасыз ету

10. Білім беру ұйымдарының ғимараттың іші, мектеп аумағы қауіпсіз, қолжетімді және жақсы жарықтандырылған жерлерде орналасуы, бейнекамералармен жабдықталуы, сондай-ақ мектеп қызметкерлерінің көру, бақылау аумағында болуы тиіс, яғни балаларды сыртқы шабуылдан, зорлық-зомбылықтан қорғауға бейімделген болуы керек.

11. Білім беру ұйымының директорына оқушылардың денсаулығын, қауіпсіздігін және қорғалуын қамтамасыз ету үшін мектептің мүмкіндігіне қарай кәсіби күзет компанияларының (қауіпсіздік қызметінің) қызметтерін пайдалануы ұсынылады.

12. Қауіпсіздік қызметкерлері келесі шараларды орындауы тиіс:

- мектепке келушілерді, қызметкерлерді, оқушыларды тексеру және тіркеу;

- мектеп қызметкерлері мен оқушылардың/балалардың рұқсаттамаларының бар-жоғын тексеру;

- балалар бір-бірін қамап тастауы, зиянды заттарды қолдануы, қақтығысуы, басқалар тарапынан қорлауға, қорқытуға, зорлық-зомбылыққа ұшырауы мүмкін «сұр аймақтарды» (баспалдақтардың асты, шатырлар, дәретханалар, жертөлелер, коммуналдық бөлмелер және т.б.) бақылау;

- ашық жерлерді (сыныптар, дәліздер, асхана, кітапхана және басқа да оқу үй-жайлары) бейнебақылау;

- ғимаратқа бөгде адамдардың кіруін шектеу, оларды қауіпсіздік қызметі жүйесінде тіркеу, мектеп ішінде ілесіп жүру;

- мектеп қызметкерлерінің, келушілердің оқушыларға арналған дәретхана бөлмелерін пайдалануына жол бермеу және бақылау.

6 тарау. Мектеп тарапынан өткізілетін оқушыларға қатыгездіктің алдын алу, олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, қорғауды үйлестіру және білім беру ұйымының басшылығы мен қызметкерлерінің жауапкершілігі

13. Білім беру ұйымы оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынастың кез келген түріне төзбеу жағдайын жасауға және қолдауға, осы Іс-әрекет алгоритмді сақтауға ықпал етуге міндетті.

14. Оқушыларға қатыгез қарым-қатынастың алдын алу, оларды қорғау және қауіпсіздігін қамтамасыз етуді үйлестіру жұмысын білім беру ұйымының әкімшілігі жүзеге асырады.

15. Білім беру ұйымдардың басшылары осы Іс-әрекет алгоритмді іске асыруға дербес жауапты болады, оқушылардың сау-саламатын қолдауға ықпал ететін жағдайлар мен рәсімдерді қамтамасыз етеді.

16. Білім беру ұйымдарының барлық қызметкерлері осы іс-қимыл алгоритмімен танысуы, 2-қосымшаға сәйкес білім беру ұйымдарында кәсіптік жауапкершілік шеңберінде оқудан өтуі және әрекет етуі қажет.

17. Оқушыларды қорғау мәселелерін шешу, сондай – ақ білім беру ұйымында оқушыларға қатысты зорлық-зомбылықтан аулақ болу үшін білім

беру ұйымының басшысы білім беру ұйымы қызметінің үлгілік қағидаларына сәйкес 3-қосымшаға сәйкес мектеп қауіпсіздігі қызметін (бұдан әрі – МКҚ) құру және оның жұмыс істеуі туралы бұйрық шығарады.

18. МКҚ 4-қосымшаға сәйкес білім беру ұйымының персоналын, заңды өкілдерін, оқушыларды оқытуды жүзеге асырады, жағдай туралы хабарлама алады, оны тіркейді, тәуекелдерді бағалайды, психологиялық-педагогикалық араласуды қолданады, оқушыларды қатыгездікпен қараудың теріс салдарларынан оңалтуға көмек және қолдау көрсетеді.

19. Келушілер қолданыстағы заңнамаға сәйкес жауапкершілік пен мінез-құлық ережелерін ұстанады.

7 тарау. Оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайларының алдын алу

20. Оқушыларға қатысты қатыгездік жағдайларының алдын алу мектепте оқушылардың қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету туралы қолжетімді нормативтік құжаттардың және оқушыларға қатыгездік қатерін туғызбайтын кадрларды іріктеу рәсімдерінің болуын, жаңадан қабылданған қызметкерлерді, еріктілер мен қызмет көрсетушілерді оқытуды, оқушыларға сабақта және сабақтан тыс іс-шараларда қауіпсіздік жөнінде дәрістер беруді, қауіпсіз білім беру ортасын жасауды, ата-аналар мен жергілікті қауымдастықты профилактикалық іс-шараларға тартуды, оқушыларға қатыгездікпен қарау жағдайларын тіркеу, есепке алу және мониторингілеуді білдіреді.

21. Білім беру ұйыдарындағы оқушылардың қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету үшін мектеп қызметкерлері мен еріктілерді жалдауда мынадай қауіпсіздік шаралары сақталуы тиіс:

1) жұмысқа тұрғысы келетін үміткерлердің сауалнамасын, өмірбаян деректерін, ұсыныс хаттарын, уәкілетті органдардан алынған анықтамаларын тексеру, алдыңғы жұмыс орнынан ақпарат сұрату;

2) білім беру ұйымдарының қызметкерлерін кәсіби аттестаттау талаптарына этикалық нормаларды, осы Іс-әрекет алгоритмді, ҚР заңнамасына сәйкес оқушыларға қатысты құқықбұзушылықтар мен заңсыз іс-әрекеттер үшін қабылданатын тәртіптік шараларды білу шарттарын енгізу;

3) бос жұмыс орнына қабылдарда үміткерлерді еңбек шартына қол қоймас бұрын осы Іс-әрекет алгоритммен, заңсыз іс-әрекеттер үшін қолданылатын тәртіптік шаралармен, сондай-ақ Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес құқықбұзушылық үшін жауапкершілік талаптарымен таныстыру;

4) білім беру ұйымдарына жаңадан қабылданған қызметкерлер, педагогикалық тәжірибеден өтіп жатқан студенттер мен еріктілерді оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету бойынша оқыту;

5) білім беру ұйымдарының кадрлар қызметіне оқушыларға қатысты заңсыз іс-әрекеттер мен құқықбұзушылықтар жасаған және белгілі бір тәртіпке сәйкес кінәсі анықталған қызметкерлер туралы хабарлау;

б) болашақта осы адамдардың қайта жұмысқа орналасуын болдырмау үшін білім беру ұйымдарында оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайлары, еңбек шартын бұзу/тоқтату себептері, жұмыскерлерге қолданылған кез келген тәртіптік шаралар тіркелетін есепке алудың ішкі жүйесін енгізу;

22. Білім беру ұйымдарының қызметкерлеріне оқушылардың қауіпсіздігін қамтамасыз ету, сондай-ақ оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайларының алдын алу мақсатында:

1) оқушыларды үйге шақыруға;

2) оқушыларды білім беру ұйымдары ұйымдастырған оқу-тәрбие іс-шараларын өткізу орындарынан басқа жерлерге: дәмханаларға, мейрамханаларға, клубтарға және басқа да қоғамдық орындарға шақыруға;

3) орынсыз (ыңғайсыз) физикалық байланыс жасамауға міндетті, алайда баланың қауіпсіздігі мен дұрыс тәрбие алуы үшін байланыс жасауға болады, ондай байланысқа төмендегілер жатады:

- оқушының өзіне немесе басқа оқушыларға зиян келтірмеу үшін шектеулер жасауы;

- оқушыны қауіпті жағдайдан күш қолдану арқылы шығару;

- жұбату, мысалы, қолмен иықты, арқаны немесе қолды сипау, т.б.;

- иықты жеңіл түрту арқылы назар аударту және т.б.

4) оқушымен жабық үй-жайда жалғыз қалуға (егер мұндай қажеттілік туындаса, себебін негіздей отырып, оқушымен жалғыз қалу қажеттілігі туралы хабардар етуге, не кездесу өткізуге тікелей жақын жерде тағы бір ересек адамның болуын қамтамасыз етуге және оқушыны осындай адамның жақын жерде екендігі туралы хабардар етуге міндетті);

5) оқушылармен олардың қауіпсіздігіне немесе басқа оқушылардың қауіпсіздігіне тікелей байланысты болуы мүмкін құпияны сақтау туралы келісуге;

б) жеке әңгімелескенде, сондай-ақ әлеуметтік желілерде, бұқаралық коммуникация құралдарында (мысалы, WhatsApp, Tik Tok, Viber, Вконтакте, Facebook және басқа да мессенджерлерде) адамды кемсітетін, қорлайтын, сексуалдық сипаттағы сөздер айтуға, пікірлер қалдыруға;

7) оқушыларға қатысты фото, видео, мәтіндік электрондық хабарламаларды сексуалдық мақсатта пайдалануға;

8) оқушылардың атынан профильдерін жасауға, оқушылардың сандық фотосуреттерімен қатар әдепсіз фотосуреттерін, басқа да материалдарды таратуға;

9) сыныпта және жеке жерде қорқытуға, қорқыныш атмосферасын туғызуға;

10) денеге зардап келтіру қаупі немесе қауіп-қатер туындаған жағдайда, сондай-ақ шұғыл әрекет ету және медициналық көмекке қолжетімділікті қамтамасыз ету қажет болған жағдайларда әрекетсіз қалуға;

11) кез келген түрде кемсітушілік білдіруге;

12) сексуалдық, физикалық және психологиялық зорлық-зомбылықтың кез келген түрін (күш көрсету әрекеттерін қоса алғанда) жүзеге асыруға;

13) оқушылардың өзін-өзі бағалау сезімін қорлауға және орынсыз жазалар қолдануға, мысалы, оқушыны бұрышқа қоюға, кекесін пікірлерді пайдалануға және т.б. тыйым салынады.

23. Білім беру ұйымдарының оқушыларын келесі ақпарат туралы хабарлау қажет:

1) басқа адамдарға кез келген түрде кемсітушілік білдіруге;

2) басқа оқушылардың, мектеп қызметкерлерінің, олардың заңды өкілдерінің және туыстарының атына, оның ішінде Интернет арқылы орынсыз, қорлайтын сөздер, пікірлер айтуға;

3) оқушылардың денсаулығына және денесіне, сондай-ақ мүлкіне зиян келтіруге;

4) кез келген қысым түрлері мен көздерін (оның ішінде әлеуметтік желілерді) пайдалана отырып, басқа оқушыларды қорқытуға, сыныпта, мектепте қорқыныш пен оқшаулану атмосферасын туғызуға;

5) интернеттегі қауіпсіз мінез-құлық қағидаларын бұзуға, атап айтқанда:

- өзі және басқа оқушылар туралы жеке мәліметтерді бөгде адамдарға хабарлауға;

- әлеуметтік желілерде профиль жасау кезінде құпиялықты, деректердің тұтастығын, анонимділікті бұзуға;

- интимдік фотосуреттерімен, хабарламаларымен, құжаттарымен бөлісуге;

- бейтаныс адамдармен сөйлесуге, мекенжайын хабарлауға, отбасы туралы ақпарат беруге;

- оңай болжанатын парольдер жасауға тыйым салынады;

б) Білім беру ұйымдарының оқушылары:

- онлайн ойын ойнау, онлайн сатып алу кезінде қауіпсіздікті сақтауға, сайттарды және кез келген ақпаратты тексеруге;

- әлеуметтік желілерде этикалық мінез-құлықты сақтауға міндетті.

24. Оқушылардың заңды өкілдеріне:

1) оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелері бойынша мектептегі ұйымдастырушылық, ақпараттандыру, оқыту іс-шараларына, «балалар – ата-аналар» бағдарламаларына қатысуды назардан тыс қалдыруға;

2) оқушыларға тәрбиенің күштеу әдістерін, қатал жазалау және тәртіп шараларын қолдануға, оларды отбасылық, ерлі-зайыптылық жанжалдарды шешуде пайдалануға, олардың жасына, мүмкіндіктеріне, қажеттіліктеріне сәйкес келмейтін міндеттер мен талаптар қоюға;

3) мектеп қызметкерлерінің қатысуынсыз мектепте болған инциденттерді, қақтығыстарды өз бетінше шешуге, басқа оқушыларға физикалық әрекеттер мен психологиялық қысым көрсетуге (оның ішінде әлеуметтік желілерді, ата-аналар чаттарын және т.б. пайдалана отырып) тыйым салынады.

25. Білім беру ұйымының көшпелі іс-шараларына қатысу кезінде мектеп қызметкерлері оқушылардың қауіпсіздігі үшін жағдай жасауы тиіс. Егер өткізілетін іс-шара нақты қауіпті болса (оқыту, жаттықтыру іс-шаралары) бірге еріп жүруші қызметкерлер мен оқушылардың сандық ара қатынасын

(оқушылардың жалпы саны және гендерлік қатыстылығы бойынша) мұқият ойластыру қажет. Оқушыларға шараның өтілетін уақыты, орны және күтілетін тәртіп талабы, сондай-ақ олардың сыртқы келбеті туралы нақты нұсқаулар беру керек.

26. Білім беру ұйымының қызметкерлері көшпелі іс-шараларды жоспарлау, ұйымдастыру, академиялық бағдарламалар, элективті курстар, тағылымдамалар бойынша қызмет көрсетуге халықаралық, республикалық ұйымдармен шарттар жасасу кезінде мынадай көрсеткіштер бойынша ықтимал қауіп-қатерді бағалау деңгейлерін ескеруі қажет:

1) ықтимал қауіп-қатердің төмен деңгейі:

- саяси тұрақты, білім беру саласында экономикалық тұрғыдан табысты, оқушылардың жүріп-тұруы, оқуы, орналасуы, бос уақыты үшін қауіпсіз ел;

- сыбайлас жемқорлық пен қылмыс деңгейі төмен, нәсілдік, діни, гендерлік кемсітушіліктен, саяси зорлық-зомбылықтан, азаматтық тәртіпсіздіктерден еркін ел;

- қауіпсіздік инфрақұрылымы, авариялық қызметтері және төтенше жағдайларда әрекет ету жүйесі бар ел;

- оқушылардың денсаулығына зардап келтіру қаупі ең төмен ел.

2) ықтимал қауіп-қатердің орташа деңгейі:

- эпизодтық саяси толқулар, наразылықтар, көтерілістер, террористік актілер бар ел;

- шетелдіктерге, жергілікті қауымдастыққа қатысты зорлық-зомбылық қылмыстарының деңгейі тұрақты ел;

- қауіпсіздік инфрақұрылымы, авариялық қызметтері және төтенше жағдайларда әрекет ету жүйелері әлсіз ел;

- оқушылардың қауіпсіздігін, оқитын, тұратын, жүріп-тұратын орындарын, бос уақытын ұйымдастыру деңгейі нашар ел;

- оқушылардың денсаулығын қорғау жүйесі әлсіз ел.

3) ықтимал қауіп-қатердің жоғары деңгейі:

- саяси тұрақсыздық, қауымдастық арасындағы ішкі қақтығыс кезеңдері тұрақты болатын ел;

- оқушылардың жүріп-тұруына, оқуына, бос уақыт өткізуіне, денсаулығына қауіптілігі жоғары ел;

- қауіпсіздік инфрақұрылымының, авариялық қызметтері және төтенше жағдайларда әрекет ету жүйесінің жай-күйі нашар ел;

- терроризм, бүлік, саяси толқулар нәтижесінің шетелдіктер үшін кездейсоқтық қаупі жоғары ел;

- қауымдастықта жиі кездесетін құбылыс ретінде шетелдіктерге қатысты зорлық-зомбылық, қылмыстық әрекеттер қаупі жоғары ел;

- қоғамдастықтағы алаяқтық, қылмыс деңгейі жоғары (көбінесе полицияның қатысуымен) ел;

- қоғамдастықта сыбайлас жемқорлық, құқықтық рәсімді теріс пайдалану деңгейі жоғары ел;

- денсаулыққа зардап келтіру қаупі жоғары ел.

- 4) ықтимал қауіп-қатердің экстремалды деңгейі:
- соғыс, саяси тұрақсыздық жағдайындағы, үкіметі елдің көп бөлігін бақылауды жоғалтқан ел;
 - қауіпсіздік инфрақұрылымының, авариялық қызмет пен төтенше жағдайларда әрекет ету жүйесі жоқ ел;
 - терроризм, бүлік, саяси толқулар нәтижесінің шетелдіктер, жергілікті халық үшін кездейсоқтық қаупі жоғары ел;
 - оқушылардың өмірі мен денсаулығына зардап қаупі өте үлкен ел.

8 тарау. Оқушыларға қатыгез қарым-қатынас жағдайларын анықтау

Бөлім 8.1. Оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайлары, фактілері туралы хабарлау

27. Оқушыларға қатыгездік көрсету жағдайлары туралы хабар қызметкерлер, білім беру ұйымдарының басқа да оқушылары, заңды өкілдері немесе білім беру ұйымынан тыс басқа да адамдар тарапынан оқушыларға қатыгездік жасау күдіктері, жоспарланған және орын алған фактілер туралы ақпаратты қамтиды.

28. Қатыгез қарым-қатынас жағдайлары туралы хабарлау тәсілдері:

- 1) мектептегі жедел желі / сенім телефоны;
- 2) оқушының өзіне қатысты зорлық-зомбылық жасалғаны туралы тікелей хабарлауы;
- 3) оқушының басқа оқушыға қатысты зорлық-зомбылық жасалғаны туралы хабарлауы;
- 4) білім беру ұйымдары қызметкерлерінің мектеп оқушысына қатысты зорлық-зомбылық жасалғаны туралы хабарлауы немесе осындай әрекеттерге күдіктенуі;
- 5) ата-аналардың және басқа да заңды өкілдердің, сондай-ақ басқа да адамдардың білім беру ұйымның оқушыларына қатысты күш қолдану әрекеттері туралы хабарлауы немесе осындай әрекеттерге күдіктенуі;

29. Білім беру ұйымдарының басшысы оқиға туралы ақпаратты хабарлаған адамдарға құпиялылықты және мектепте қудалаудан, кемсітуден қорғауды көздеуі, сондай-ақ құпия ақпаратты жария еткені үшін жауапкершілік шаралары туралы хабарлауы қажет.

30. Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайы туралы хабарлау тәртібі:

- 1) ақпарат берушілер мектепте, мектептен тыс, сондай-ақ үйде оқушыларға зорлық-зомбылық жасалды деген күдік немесе оқиға туралы сынып жетекшісіне, білім беру ұйымдарының қызметкерлеріне, мектеп қауіпсіздігі қызметінің басшысына (немесе оның орынбасарына) хабарлайды;
- 2) хабарлама жеке, жазбаша немесе ауызша, телефон немесе электрондық мекенжай арқылы, сондай-ақ әлеуметтік желілердегі, мессенджерлердегі

байланыстарды пайдалана отырып немесе кез келген өзге тәсілмен берілуі мүмкін;

3) зорлық-зомбылық жағдайына және хабарлаушыға қатысты барлық ақпарат қатаң құпия болып табылады, білім беру ұйымдары қызметкерлерінің ақпаратты өзара талқылауына, мектеп ішінде немесе одан тыс жерлерде талқыға салуына және басқаларға беруіне тыйым салынады;

4) мектеп директоры немесе МҚҚ басшысы қажет болған жағдайда ғана және қызметкерлерді құпиялылықты сақтамағаны үшін жауапкершілік туралы ескерте отырып, ақпаратты қызметкерлермен бөлісе немесе талқылай алады;

5) зорлық-зомбылық фактісі туралы ақпаратты жинауға, талдауға қатысатын қызметкерлер балаға қатысты тергеуге қажетті материалдарды жібергеннен кейін, бұл ақпаратты дербес жұмыс компьютерінен, себеттен, электрондық поштадан дереу жою керек, деректерді электрондық тасымалдағыштарға көшіру кезінде оларды парольдермен құлыптау қажет;

б) құжаттардың қағаз нұсқалары (зорлық-зомбылық фактілерін есепке алу журналы, баланың жеке ісі, тексеру материалдары және т.б.) кілттелетін жабық сейфте сақталуы тиіс, оның сақталуын функционалы бойынша құпия материалдарды сақтауды қамтамасыз етуге міндетті МҚҚ қызметкері қамтамасыз етеді.

Бөлім 8.2. Ақпарат жинау

31. Білім беру ұйымдарының қызметкерлері ықтимал құрбандарды – оқушыларды, сондай-ақ мектепте, мектептен тыс жерлерде зорлық-зомбылық фактілерінен зардап шеккендерді келесі жолдармен анықтай алады:

1) оқушының көңіл-күйі мен мінез-құлқының өзгеруін, құрдастарымен қарым-қатынасының болмауын, мектепке барғысы келмеуін, сабақтарды босатуын, оқу жетістіктерінің төмендеуін, агрессивті, деструктивті және аутодеструктивті мінез-құлықтың пайда болуын бақылау;

2) қатарлас агрессорлардың, ересек агрессорлардың (мектеп қызметкерлерінің, оқушылардың, заңды өкілдердің) мінез-құлқын бақылау, олардың мінез-құлқының өзгеру себептерін нақтылау;

3) зорлық-зомбылық көрген/бастан кешірген оқушыларға тән дене және мінез-құлық көріністерін бағалау үшін білім беру ұйымдарының қызметкерлерінен ақпарат жинау;

4) эссе, суреттер және оқушылардың шығармашылық қызметінің басқа да өнімдерін талдау, оқушылармен өткізілетін проективтік әдістемелердің, рөлдік ойындардың нәтижелерін түсіндіру және талдау;

5) оқушылардың өмірі, өмірдегі қиын жағдайлары, олар басынан өткерген зардапты оқиғалар, отбасылық даму жағдайлары туралы әртүрлі дереккөздерден ақпарат жинау;

б) оқушыға қатысты жасалған зорлық-зомбылық түрін анықтау үшін зардап шеккен оқушылармен әңгіме-сұхбат жасау;

7) әлеуметтік желілердегі оқушылардың сауалнамаларын талдау, оқушылардың желідегі парақшалары мен пайдаланушылық белсенділігін мониторингілеу;

8) отбасылық даму жағдайын, әлеуметтік өмір сүру деңгейін, оның өміріне әсер еткен маңызды оқиғаларды бағалау мақсатында оқушының тұратын жеріне бару және т.б.;

32. Білім беру ұйымдарының қызметкерлері мектепте оқушыларға, қызметкерлерге, заңды өкілдерге оқушыларға қатысты күдік, зорлық-зомбылық фактілері туралы хабарлауға мүмкіндік беретін атмосфера құруы қажет, МҚК мүшелерінің телефон нөмірлері мен электрондық мекенжайлары барлық жерде қолжетімді болуы тиіс.

Бөлім 8.3. Тәуекелді бағалау, есептілік, жағдайлар мониторингі

33. (ОМБ) басшысы және/немесе жауапты қызметкері тұрақты негізде б-қосымшаға сәйкес білім беру ұйымдарында оқушыларға қатыгездік көрсету фактілері туралы ақпарат пен хабарламалардың негізінде оқу жылындағы инциденттерді есепке алудың арнайы электрондық журналын жүргізеді.

34. Мектепте электрондық журналды қарау, талдау, мониторингілеу, жинақтауды және білім беру ұйымдарының директорына есеп беруді МҚК қызметкерлері жүргізеді.

35. Оқу жылы ішінде арнайы журналда есепке алуға мынадай сандық көрсеткіштер жатады (есепті кезең – тоқсан сайын, әрбір оқу жылында):

1) зорлық-зомбылық түрлері бойынша оқушылар арасында тіркелген инциденттердің саны (қорлау, психологиялық, физикалық, сексуалдық зорлық-зомбылық, қорқыту, қысым көрсету және интернеттегі қауіпті мінез-құлық);

2) зорлық-зомбылық түрлері бойынша анықталған зорлық-зомбылықтың бастамашысы және/немесе агрессор оқушылардың саны;

3) зорлық-зомбылық түрлері бойынша оқушылар тарапынан анықталған зорлық-зомбылық құрбандарының (зардап шеккендердің) саны;

4) есепті кезеңде зорлық-зомбылық түрлері бойынша анықталған зорлық-зомбылыққа куә болған оқушылар саны;

5) зорлық-зомбылық түрлері бойынша жоғары қауіп-қатер тобына енген оқушылар саны;

6) мектепте дене жарақатын алған оқушылар саны;

7) ювеналдық полицияда есепте тұрған оқушылар саны;

8) зорлық-зомбылық түрлері бойынша басқа оқушыларға қатысты агрессивті мінез-құлыққа және/немесе зорлық-зомбылыққа байланысты педагогикалық кеңестің шешімімен мектептен шығарылған оқушылар саны;

9) зорлық-зомбылық түрлері бойынша басқа оқушыларға қатысты агрессивті мінез-құлыққа, зорлық-зомбылыққа байланысты басқа мектептерге ауыстырылған оқушылар саны;

10) агрессивті мінез-құлыққа, оларға қатысты зорлық-зомбылыққа байланысты мектепте ұзақ уақыт болмаған оқушылар саны;

11) зорлық-зомбылық түрлері бойынша мектеп қызметкерлері тарапынан зорлық-зомбылық құрбаны болған (зардап шеккен) оқушылар саны;

12) оқушылармен қатыгез қарым-қатынасқа байланысты қызметінен босатылған мектеп қызметкерлерінің саны.

36. Білім беру ұйымдар, сыртқы ұйымдар жарты жылда бір рет келесі индикаторлар бойынша профилактикалық бағдарламаларға мониторинг және бағалау жүргізеді:

1) оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық мәселелерін шешуге білім беру ұйымдарының әкімшілігінің қатысуы және мүдделілігі;

2) мектеп қауіпсіздігі қызметі жұмысының тиімділігі;

3) оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелері бойынша мектеп қызметкерлерін, заңды өкілдері мен оқушыларды оқытуды уақтылы жүргізу;

4) әлеуметтік, жеке және медициналық ағарту арқылы оқушылардың қауіпсіз мінез-құлық дағдыларын дамытуға (тану, өзіне-өзі көмек көрсету, көмекке жүгіну) арналған сабақтағы және сабақтан тыс іс-шараларда оқушылардың қауіпсіздігі мен қорғалуының компоненттерінің болуы;

5) жағдайдың аяқталуын бағалау (оқушының және оның айналасындағы жағымды мінез-құлық өзгерістері пайда болғанға дейін көңіл күйді тұрақтандыру, өмір тонусын жоғарылату, сыныптағы, мектептегі өзара әрекеттерге қатысу, бала – ата-ана қатынастарын, отбасылық өзара қарым-қатынасты жақсарту).

37. Мектептің профилактикалық іс-шараларының тиімділігін мониторингілеу ісі сауалнама жүргізу, мүдделі тараптармен әңгімелесу, нормативтік құжаттарға, есептерге, іс-шаралар жоспарларына және басқа да құжаттарға шолу жасау арқылы жүргізілуі мүмкін. Білім беру ұйымдар, сыртқы ұйымдар сауалнама, дәлелдемелер (әңгімелесулер, есептер, құжаттарға шолу) нәтижелерін зерделеу кезінде әрбір индикатор бойынша тиімділік дәрежесін мынадай шәкіл бойынша бағалайды:

1. Толық сәйкес келеді

2. Жеткілікті дәрежеде сәйкес келеді

3. Ішінара сәйкес келеді

4. Сәйкес келмейді

38. Мониторинг жылына 2 рет (әрбір күнтізбелік жылдың маусым және желтоқсан айларында) жүргізіледі. Мониторинг қорытындылары бойынша Іс-әрекет алгоритмге тиісті өзгерістер мен толықтырулар енгізілуі мүмкін.

9 тарау. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайларында әрекет ету

Бөлім 9.1. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайын тәртіптік тергеу

39. Білім беру ұйымдарының әкімшілігі оқушыларға қатысты қатыгез қарым-қатынас туралы ақпарат алған кезде келесі әрекеттерді жүзеге асырады:

1) мектеп қызметкерлерінің кәсіби жарамдылығын бағалау үшін құқық бұзушының әңгімесін зардап шеккен оқушының және басқа адамдардың көрсеткіштерімен салыстыра отырып, жағдайды тәртіптік тексеруді ұйымдастырады және жүргізеді;

2) болжамды құқық бұзушымен қарым-қатынас кезінде ашықтық және айқындық қағидаттарын ұстанады, айыптаулардың сипатына түсініктеме беріп, тергеу процесі мен оның ықтимал салдарлары туралы хабардар етеді;

3) болжалды құқық бұзушыны қолдауды қамтамасыз ету: мектеп қызметкерлері арасында байланысатын адамды тағайындайды, құқықтық, психологиялық кеңес беру көмегіне жүгінуге жәрдемдеседі;

4) тергеу жүргізу кезінде басқа оқушылардың өмірі мен денсаулығына қауіп төндірмеу үшін болжамды құқық бұзушыға қатысты мектеп басшысы келесілерге жол бермеуі тиіс:

– құпиялылық сақтау туралы, ақпаратты ашудан бас тарту туралы келісімге қол қоюға;

– «тыныш кету» мүмкіндігі туралы келісім жасасуға, бітімгершілік келісімге келуге, өз еркімен жұмыстан босатуға, қызметкермен проблеманы жою құралы ретінде келісімшартты ұзартпауға;

– оқушыны оқудан шығаруға, оны басқа білім беру мекемесіне ауыстыруға, академиялық демалыс беруге және т.б.;

– құқық қорғау органдарына жүгінген және сот талқылаулары басталған жағдайларда заңды өкілдерге қысым көрсетуге.

Бөлім 9.2. Болжамды құқық бұзушыға қатысты жауапкершілік шаралары

40. Тергеу аяқталған жағдайда болжамды құқық бұзушыға құқықбұзушылықтың сипатына қарай ҚР заңнамасына сәйкес әкімшілік, тәртіптік, қылмыстық сипаттағы шаралар қолданылады.

1) заңды өкіл тарапынан қатыгездікпен қарау туралы айыптаулар болмаған жағдайда оқиганы тәртіптік комиссия (оқушыларға қатысты), мектептің тәртіптік кеңесі (мектеп қызметкерлеріне қатысты) қарайды;

2) оқушыларға қатал қарау фактісі, оқушылардың заңды өкілі тарапынан айыптау фактісі болған жағдайда мектеп басшысы оқиға туралы құқық қорғау органдарына, кәмелетке толмағандардың құқықтарын қорғау органдарына хабарлайды;

3) екі жағдайда да мектеп басшысы жергілікті білім басқармасына хабарлайды.

Бөлім 9.3. Оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі үшін білім беру ұйымдары әкімшілігінің әрекет ету алгоритмі

41. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайлары анықталған жағдайда мектеп әкімшілігі:

1) зардап шеккен оқушыны қатыгез қарым-қатынас жасады деп күдік келтірілген адамнан оқшаулауға, бала үшін қауіпсіз және жайлы ортаны қамтамасыз етуге міндетті;

2) қажет болған жағдайда зардап шеккен оқушыға алғашқы медициналық көмек көрсетуге міндетті;

3) оқиға туралы оқушының заңды өкілдерін хабардар етуге, оқушылармен барлық әңгімелерді олардың қатысуымен жүзеге асыруға міндетті;

4) құқық қорғау органдарына, балалардың құқықтарын қорғау жөніндегі уәкілетті ұйымдарға, медициналық ұйымдарға дереу хабарлауы (жағдайдың сипатына қарай) тиіс;

5) МҚК ықтимал қауіп-қатер дәрежесін бағалайды, зардап шегушінің мектепте де, одан тыс жерде де қауіпсіздік жоспарын әзірлейді және іске асырады;

6) МҚК зардап шеккен оқушыға көмек және қолдау жоспарын жасайды;

7) МҚК тиімсіз нормативтік құжаттарға өзгерістер мен толықтырулар енгізеді (мысалы, егер оқушылардың әлеуметтік желілерінде әдепсіз фотосуреттерді, суреттерді орналастыру саны көбейсе, осы тақырыпқа арналған сабақтар өткізу қажет).

9.4. Зардап шеккен оқушылармен сауалнама/ әңгіме жүргізу рәсімдері

42. Зардап шеккен оқушылармен, басқа да оқушылармен, мектеп қызметкерлерімен алғашқы әңгімелесу кезінде келесілер ескерілуі тиіс:

1) сабырлық пен тілектестік сақтау;

2) оқушыны мұқият тыңдау;

3) оқушыны не болғаны туралы айтып, дұрыс әрекет еткеніне сендіру;

4) онымен диалог жүргізу, инцидент бойынша ақпарат жинау және жағдайды нақтылау үшін ғана қажетті және аз сұрақтар қою;

5) оқушының жанын қайта жарақаттамау үшін айтқандарын қайталауды сұрамау;

6) оқушының іс-әрекетін «бағыттамау», өз идеяларын, болжамдары мен тұжырымдарын ұсынбау, оның іс-әрекетін бағалау;

7) оқушының маңызды сәттерді есіне түсіруіне кедергі жасамау;

8) қажетті көмек көрсету және мәселені шешу үшін кейбір (бірен-саран) адамдарды туындаған жағдай туралы хабардар ету қажеттігі туралы оқушыға ескерту;

9) оқиғаны оқушы қалай айтып берсе, сол қалпында толық және сөзбе-сөз жазып алу;

10) жазбаша хаттама жасау;

11) мектеп әкімшілігіне ақпаратты ұсыну.

43. Белсенділік танытып, зорлық-зомбылық фактілерін хабарлайтын немесе сенімді ақпарат негізінде оқушыларды қауіп-қатерге душар етуі, қатыгез қарым-қатынас тудыруы мүмкін әріптестердің мінез-құлқына, мектеп

қызметіне қатысты айып тағатын мектеп қызметкері, әкімшілігі тарапынан қудалаудан және/немесе тәртіптік іс-әрекеттерден қорғануға сенім арта алады.

10 тарау. Зардап шеккен оқушыларға көмек, психологиялық-педагогикалық оңалту

44. Мектеп қызметкерлері оқушылардың бастан кешкен жағымсыз тәжірибелерін, зардаптарын, қиындықтарын жеңуі үшін оңалту сипатындағы психологиялық-педагогикалық көмек көрсетеді:

1) мектепте, отбасында, мектептен тыс тұрақты және қауіпсіз жағдай жасау үшін баланың өмірін қалыпқа келтіру;

2) эмоционалдық қолдау және психологиялық-педагогикалық көмек;

3) жағымсыз тәжірибені қайта ой елегінен өткізуге және оқушыға ішкі/психологиялық кедергілерді және мінез-құлықтағы өзгерістерді жеңуге көмектесу;

4) балаға жағымсыз эмоционалдық жағдайларды жеңу дағдыларын игерту және қауіпсіз мінез-құлықты үйрету (көмек пен өзіне-өзі көмек көрсету, өз сезімдерін басқару).

45. Оқушыға көмек және қолдау жоспары жеке тұлғаның күшті жақтарын, оның өсу-даму аймақтарын: қарым-қатынас дағдыларын, өзін-өзі бағалауды қайта құруды, мінез-құлықтың әдеттегі (автоматты) стратегияларын түсінуді, жаңа сезімдерге, ойларға, эмоцияларға қайта үйретуді қамтуы керек.

46. Оқушылардың, заңды өкілдердің балалардың құқықтарын қорғауға маманданған сыртқы ұйымдарға жүгінуі үшін оларды таныстыру, тарату, оқушыларға қатыгез қарау жағдайларында қарау үшін 7 және 8-қосымшаларға сәйкес ведомстволардың, ұйымдардың, мекемелердің тізбесін жүйелі түрде өзектендіру қажет.

11 тарау. Жауапкершілік

47. Мектеп қызметкерлері мен оқушылары, заңды өкілдері және өзге де тұлғалар оқушыларға қатыгездікпен қарағаны, сондай-ақ қатыгездікпен қарау туралы ақпаратты жасырғаны, жалған ақпарат бергені және айыптағаны үшін Қазақстан Республикасының заңнамасына сәйкес жауапты болады.

12 тарау. Қорытынды ережелер

48. Білім беру ұйымының әкімшілігі білім беру ұйымы қызметкерлерінің, оқушылардың (ақпаратты қабылдаудың психологиялық-жас ерекшеліктерін ескере отырып) және олардың заңды өкілдерінің назарына осы іс-қимыл алгоритмін жеткізеді.

49. Осы іс-қимыл алгоритмінде қозғалмаған мәселелер Қазақстан Республикасының қолданыстағы заңнамасына сәйкес реттеледі.

Оқушыларға қатыгез қарым- қатынас түрлерін жіктеу, белгілері, оқушылардың дамуы үшін салдары^{1,2}

Зорлық-зомбылық түрі	Формалары мен белгілері (сыртқы және мінез-құлық)	Оқушылардың дамуы үшін салдары
<p>Физикалық зорлық- зомбылық</p>	<p>Формалары: дене жарақаттарын салу мен зақым келтіру, тұрақты физикалық жазалар, қасақана тамақ, киім және күтімнен айыру, психоактивті және есеңгірететін заттарды қолдануға тарту.</p> <p>Сыртқы белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқушының денесінде абразиялардың, көгерулердің болуы, жаралар, сызаттар, тыртықтар (жаңа сияқты, және ерте), қан ұйылуы, ісіктер, соққылардың іздері; - көз алмасына қан құйылу; - мойнында тұншықтыру белгілері (белдік тоғасы, бау, саусақ іздері); - ыстық заттармен және темекімен күйдіру, күйіктер, қол мен аяқтың ыстық сұйықтықтармен қолғап немесе шұлық сияқты (ыстық суға батырудан), сондай-ақ бөксесінде; шымшығанның, тістеудің іздері; - сынған және босаған тістер, ауызында, еріндерінде, құлақтарында жырықтар; басында шаш түскен аймақтары; - есін жоғалту, жүрек айнуы, құсу, соққыдан бас ауруы; - дене дамуының тежелуі (салмағы, бойы) <p>Мінез- құлық белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - оқушылардың көңіл- күйі мен мінез-құлқының өзгеруі (тұйық болып кетті, қарым-қатынастан шеттенеді, сабырлы болған, агрессивті болды); - ересектерге, атап айтқанда, сенім қарым-қатынасы норма болып табылатын адамдарға сенімсіздік; - ересектерден қорқу және қорқыныш (қол тигізгенде, жақындағанда); - шаршау және пассивтілік; - оқуға, мектепке барғысы келмеуі; - зейін шоғырландыруының, оқу материалын есте сақтаудың төмендеуі; - ересектермен қарым-қатынаста көңіл мен жылуды іздеуде. 	<ul style="list-style-type: none"> - құрдастарымен қарым-қатынастағы қиындықтар; - оқу үлгерімінің, мектепке, қоршаған ортаға қызығушылықтың төмендеуі; - денсаулығының нашарлығы, жиі кездесетін аурулар, оның ішінде бас ауруы, іштің ауыруы, ұйқының қиындауы және т. б.; - қарым-қатынасқа деген ұмтылыстың болмауы, жалғыздыққа ұмтылу; - тамақтанудың бұзылуы (артық тамақтану, салмағындағы елеулі өзгерістер); - агрессивті, демонстрациялық мінез-құлық; - бейәлеуметтік, девиантты мінез-құлық; - психоактивті заттарды қолдану; - өзіне зақым келтіру; - виртуалды әлемді ғана қалау, шектелу; - психопатология

<p>Психологиялық/эмоционалдық зорлық-зомбылық</p>	<p>Психологиялық зорлық-зомбылықтың формалары: үнемі сын, мазақ ету, қорлау, дұшпандық, көпшілік алдында оқушыны/оның жақындарын қорқыту, оларға зорлық-зомбылық жасау қаупі, алдау және айла-шарғы жасау, оқушының құрдастарымен немесе оның ортасындағы ересектермен әлеуметтік байланыстарын негізсіз шектеу немесе тыйым салу, оқушыны өзінің көзқарасы, сезімдері, тілектері болу құқығынан айыру, оның даму деңгейіне сәйкес келмейтін мінез-құлықты қалыптастыру және т. б..</p> <p>Белгілері: балаға ауызша түрде, іс-әрекетте жазбаша түрде қорқыту, сондай-ақ интернетті, әлеуметтік желілерде (кибербуллинг);</p> <ul style="list-style-type: none"> - айтылған ескертулер баланың қадір-қасиетін қорлайтын; - баланы қажеттіліктен айыру, оның негізгі қажеттіліктерін елемей: қауіпсіз орта, қамқорлық және сүйіспеншілік; - оның жасына немесе мүмкіндіктеріне сәйкес емес балаға шамадан тыс талаптар қою; - баланы әдейі физикалық немесе әлеуметтік оқшаулау; - ересектердің өз уәделерін орындамауы немесе өтірік айтуы; - баланы қоғамға қарсы әрекетке, деструктивті мінез-құлыққа (ұрлық, оның ішінде суицидтік емес және алаяқтыққа, маскүнемдікке, нашақорлық және т. б.) тарту немесе ынталандыру; – балаға психологиялық жарақат әкелетін бір реттік өрескел психологиялық әсер; - терроризм (өлтірем деп қорқыту, физикалық зиян келтіру, қауіпті және қорқынышты жерге апару). <p>Буллинг- мектеп ортасындағы белгілі бір оқушыға (зардап шегушіге) қатысты басқа оқушылар (агрессорлар), мектеп қызметкерлері тарапынан зорлық-зомбылықтың барлық түрлерін қамтитын «танымал» түрі :</p> <ul style="list-style-type: none"> а) ұрып-соғу, дене жарақатын салу түріндегі физикалық зорлық-зомбылық; б) қорлау, қорқыту түріндегі психологиялық зорлық-зомбылық; в) қысым көрсету, мәжбүрлеу түріндегі сексуалдық зорлық-зомбылық <p>бүлдіргіш сипаттағы әрекеттерге: әртүрлі сексуалдық сипаттағы баланың жыныстық мүшелеріне тиісу, сондай-ақ тікелей жыныстық қатынас.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - өмірді дұшпандықпен қабылдау; - ұйқының және тамақтанудың бұзылуы; - қарым-қатынас жасай алмау, айналасындағылармен қарым-қатынас құра алмау; - үлгерімі нашар; - өзін-өзі бағалаудың төмендігі; - басқаларға агрессивтілік, жанжалдарға, келіспеушіліктер, төбелес; - жалғыздыққа әуестік; - шамадан тыс жағымпаздық; - физикалық, әлеуметтік-эмоционалдық-еріктік дамуының кешігуі; - әлеуметтік-эмоционалдық жетілмегендік; - үрей, фобия; - невроз және невротикалық ауытқулар; - агрессивті мінез-құлық; - аутодеструктивті мінез-құлық (соның ішінде суицидалды және суицидалды емес сипаттағы); - жарақаттан кейінгі бұзылыс (ПТРС);
<p>Сексуалдық зорлық-зомбылық</p>	<p>Формалары: физикалық байланыстарды қамтуы мүмкін (сүю, жанасу және интимных аймақтарын аймалау, мастурбация және және т. б.), сондай-ақ байланыссыз әрекеттер (оқушыларды жыныстық сипаттағы сурет көруге тарту, жыныстық ынталандыру, жыныстық мәжбүрлеу, оның ішінде</p>	<ul style="list-style-type: none"> - әдеттегі өмір салтының күрт өзгеруі; – суицидалдық мінез-құлыққа бейімділік; - қорқыныш, фобия, психикалық бұзылулар;

	<p>интернет арқылы), оқушыны кез келген заңсыз жыныстық қызметпен айналысуға итермелеу немесе көндіру, баланы жезөкшелікте пайдалану</p> <p>немесе басқа заңсыз сексуалдық тәжірибемен, интернеттегі порнографиялық демонстрацияларда, суреттер мен материалдарда балаларды пайдалану, жыныстық процедуралар кезінде балаға қарау (вуайеризм), сондай-ақ баланы шешінуге, жалаңаш көрсетуге мәжбүрлеу (экспозиционизм);</p> <p>Физикалық белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дене жарақаттары және дене зақымдары, оның ішінде интимдік аймақтарда. <p>Мінез-құлық белгілері:</p> <ul style="list-style-type: none"> - қорқыныш, дене жанасу/контактілерден қашу; - өзіне, өзінің денесіне өшпенділік (нәзіктік сезімі, жиіркеніш сезімі); - жыныстық мәселелер туралы хабардарлықтың артуы; - ерекше эротикалық қиялдар (эротика); - баланың сексуалдық мақсатында пайдаланылған ересектерге бауыр басу; - зорлаушыға деген қарым-қатынасты басқа адамдарға ауыстыру (қорқыныш, жиіркеніш, қауіп сезімі); - сексуалдық әрекеттерді көрсету (әсіресе кішкентай балалардың); - травматизация және мамандардың көмегі қажеттіліктің дәлелі ретінде жасөспірімдік кезеңде және жоғарғы сыныптардағы «сексуалдық әдепсіздік»; - жасқа сәйкес келмейтін нәзіктік. 	<ul style="list-style-type: none"> - автоагрессия, өзіне зақым келтіру, өзіне-өзі зиян келтіру мінез-құлық; - жылау, жалғыздық, достарының болмауы; - жануарларға, адамдарға, қатарластарына қатыгездікпен қарау; - болашақта некеде немесе керісінше «жәбірленушінің» мінез-құлқы»; - ересектермен, құрдастарымен физикалық байланыстан қорқу; - ұйқының бұзылуы, түнгі қорқынышты түстер; - тамақтану тәртібінің бұзылуы; - агрессивті және қоғамға қарсы мінез-құлық; - жыныстық мінез-құлықтың жеткіліксіздігі, - жарақаттың себебін жасыруға ұмтылу, күдік; - өзін-өзі бағалаудың төмендігі, өзін-өзі ақтау, кінә сезімі; - кездейсоқ жыныстық қатынастар; - ерте жүктілік; - эротикалық мінез-құлық және жезөкшелік; - жыныстық жолмен берілетін аурулар; - депрессия, психикалық бұзылулар; - балалық шағында болған сексуалдық зорлық-зомбылық тәжірибесі есейген шақта сексуалдық зорлық-зомбылықтың жәбірленушісі болу қаупін арттырады
--	--	---

<p>Оқушыларды пайдалану</p>	<p>Формалары:</p> <ul style="list-style-type: none"> -оқушыны басқа тұлғалардың/мекемелердің игілігі үшін жұмысқа/өзге де қызметке мәжбүрлеу, - әкімшіліктің, мектеп қызметкерлерінің, заңды өкілдердің оқушылардың еңбегін білім беру және тәрбие процесінің белгіленген ережелері мен нормаларына, мақсаттары мен қағидаттарына қайшы қолдануы; - еңбекқорлықты тәрбиелеуге, отбасындағы балаға деген қамқорлықты құрметтеуге, мектеп пен үйде еңбекке баулу бағдарламалар, оқушыларды қанау болып табылмайды. 	<p>- білім алуына зиян келтіру, оның ішінде оқушының сабақты босатуы, үлгерімі, физикалық, психикалық денсаулығы, сондай-ақ оның моральдық, әлеуметтік және эмоционалды дамуы</p>
<p>Кибербуллинг</p>	<ul style="list-style-type: none"> - груминг -бұл оқушының ересек адамға деген сенімін одан әрі жыныстық қанау немесе қанағаттану мақсатында пайдалану; - секстинг-бұл оқушылардың келісімінсіз, заманауи байланыс құралдары арқылы интимдік сипаттағы фотосуреттерді, мәтіндерді, бейнелерді Интернетте орналастыру және жіберу; - троллинг-бұл қасақана қорлау, интернет-форумдарда, әлеуметтік желілерде қорлау немесе дұрыс емес лексика арқылы арандату, оқушыны қорлау және қысым жасау; - аутинг-бұл кек алу, қызғаныш, кек алу мақсатында оқушының жеке деректерін оның келісімінсіз қасақана жариялау; - профильдерді жалған жасау-бұл жалған кемшілікті құру, артықшылыққа ұмтылу; - фишинг-жеке деректерді (есептік жазбалар, ата-аналардың банктік карталары) алу, қаржылық пайда алу және алаяқтық мақсатында оқушыны алдау; - елемей-бойкот, олардың сәйкес келмеуіне байланысты қарым-қатынастан, бір немесе бірнеше оқушының әлеуметтік желілердегі қарым-қатынасынан алып тастау 	<p>-депрессия, тәуелді мінез-құлық, тамақтанудың бұзылуы, өзіне деген сенімді жоғалту, өзін-өзі теріс бейнелеу, мазасыздық, қайғы-қасірет, әлсіздік сезімі, қорғансыздық құқық бұзушылықтарға/қылмыстарға, деструкцияларға, аутоагрессияларға, өзіне-өзі зиян келтіруге, суицидтік мінез-құлыққа бейімділік</p>

1. Балаларды қорлау. Алексеева И.А., Новосельский И.Г., Москва, 20102.
2. Тәуекел тобының отбасылары мен балаларына әлеуметтік-психологиялық көмек. Бес томдық практикалық нұсқаулық. Джудит С.Райкус, Рональд Хьюз. Москва 2010

Оқушыларды қорғау жұмысын іске асыру бойынша мектеп қызметкерлерінің кәсіби жауапкершілігі

Лауазымның, құрылымдық бөлімшенің атауы	Функция атауы
Мектеп басшысы	<ul style="list-style-type: none"> * Мектеп оқушыларының қауіпсіздігі мен қорғалуы мәселелеріне жалпы басшылықты жүзеге асырады; * Іс-әрекет алгоритмді іске асыруды қамтамасыз етеді, оларды бақылау үшін жағдайлар мен рәсімдерді қамтамасыз етеді; * Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайларының алдын алу және әрекет ету; * Оқушыларды зорлық-зомбылықтан қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелеріне көңіл бөледі және мектеп тарапынан ресурстар бөледі; * Мектеп қызметкерлерінің, оқушылардың заңды өкілдерінің, жергілікті қоғамдастықтың, оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі саласындағы басқа да ұйымдар қатысуын үйлестіреді
Мектеп қауіпсіздік қызметінің жетекшісі	<ul style="list-style-type: none"> * Мектеп қауіпсіздігі қызметінің (МҚК) жұмыс істеуін ұйымдастырады. Мектеп МҚК ережесін, құрылымын, құрамын, циклограммасын, есептілігін әзірлейді. * Осы алгоритмнің ұсынымдарын ескере отырып, мектеп нормативтерін қайта қарайды және өзектендіреді. * Іс-әрекет алгоритмді жүзеге асырудағы қиындықтар мен кедергілер туралы мектеп басшылығына хабарлайды. * Қызметкерлерді оқытуды ұйымдастырады, оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық оқиғалары туралы хабарламаларды жинауды, тіркеуді, есепке алуды, оқиғаның ауырлық дәрежесін бағалауды, оқушыларға көмек көрсету және оңалту бағдарламаларын іске асыруды, жағдайды шешуде мектептен тыс мамандармен ынтымақтастықты жүзеге асырады. * Мектептің қауіпсіздік қызметінің нәтижелерін талдайды, инциденттерге мониторинг жүргізеді, мектеп басшысына есеп қалыптастырады, енгізеді, мектеп жұмысына өзгерістер мен толықтырулар енгізеді. * Зорлық-зомбылық фактілері мен жағдайларын дереу тәртіптік тергеуді қамтамасыз етеді, кезінде зардап шеккен оқушылардың қажеттіліктерін қанағаттандыруға, қауіпсіздік, құпиялылық құқықтарын сақтай отырып, инциденттің барлық қатысушыларына тең көмек көрсету, құрметтеу. * Мектеп қауіпсіздігі кеңесінің қызметкерлерін оқытуды жүргізеді және олардың хабардарлығы мен дағдыларын арттырады. МҚК басқа қызметкерлердің күшін, ведомствоаралық ұйымдардың мамандарымен өзара әрекетті үйлестіреді . * Болып жатқан инциденттер мен жұмыс нәтижелерін ескере отырып, МҚК жұмысын жоспарлайды.
Құзыретіне кадрлық қамтамасыз ету кіретін мектеп	<ul style="list-style-type: none"> * Қызметкерлерді мектепке жалдау кезінде қызметкерлердің жеке басын, олардың психикалық және физикалық денсаулығын, мектепте жұмыс істеу құқығын, жұмыспен қамтудың алдыңғы тарихын, сондай-ақ құқық бұзушылықтарды, оқушыларға қатысты заңсыз әрекеттерді (мысалы:

<p>қызметкерлері</p>	<p>алаяқтық, сыбайлас жемқорлық, билікті теріс пайдалану) тексеруді жүргізеді.</p> <p>* Қызметкерлерді, оның ішінде жаңадан қабылданғандарды БҰҰ-ның Бала құқықтары туралы конвенциясымен, Іс-әрекет алгоритммен таныстырады.</p> <p>* Оқушылардың қызметкерлерге қатысты зорлық-зомбылық жағдайлары туралы есептер алады және осындай оқиғаларда әрекет етуді үйлестіреді.</p> <p>* Оқушыларға қатысты оқыс оқиғалар мен кемсітушілік, құқық бұзушылық, құқыққа қарсы іс-әрекеттер фактілеріне дереу тәртіптік тергеуді қамтамасыз етеді, онда зардап шеккен оқушыларға бағдарланған тергеу, олардың қауіпсіздік, құпиялылық, құрмет және қорғау құқықтарын сақтай отырып, жүргізіледі.</p> <p>* Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайлары оқиғаларын тергеу жүргізу кезінде МҚК қызметкерлерімен байланыста болу. Оқушылар байланысты жағдайлар туралы құжаттарды сақтау.</p>
<p>Сынып жетекшісі</p>	<p>* Оқушыларды қорғау және олардың қауіпсіздігі мәселелері бойынша мектеп қызметкерлерін, заңды өкілдерді хабардар етуге, оқытуға қатысады.</p> <p>* Іс-әрекет алгоритмді бұзу фактілері, инциденттер бойынша тәртіптік тергеу жүргізуге қатысады – тергеу олардың қауіпсіздік, құпиялылық, сыйластық құқықтарын сақтай отырып, зардап шеккендерге бағытталған.</p> <p>* Іс-әрекет алгоритммен, инциденттерді анықтаумен, оларда әрекет етумен байланысты рәсімдерді жүргізу заңдылығының сақталуын қамтамасыз етеді.</p>
<p>Мектептің қауіпсіздік қызметінің мүшелері</p>	<p>* Оқушылардың қорғау және қауіпсіздігі мәселелері бойынша мектеп қызметкерлерін, заңды өкілдерін, оқушыларды хабардар етуді, оқытуды жүзеге асырады.</p> <p>* Хабарламаларды тіркеуді, қатыгез қарым-қатынас белгілерін тануды, фактілерді анықтауды, әрекет ету кезінде командалық жұмысты, оқушыларға қатысты оқыс оқиға фактісінің тәуекелін бағалауды жүзеге асырады (мектептің қауіпсіздік қызметіндегі кәсіби рөліне сүйене отырып).</p> <p>* Ортақ мақсаттарды іске асыру, инцидент мәселелерін шешу нәтижелері үшін мектеп қызметкерлерінен, ведомствоаралық өзара әрекет мамандарынан құралған пәнаралық командамен ынтымақтасады.</p> <p>* Оқушыларға, олардың отбасыларына қолдау және көмек көрсету жоспарларын, оқушыларға қатыгез қарым-қатынас оқиғаларын шешу жолдарын талқылау үшін айына кемінде 1 рет кездеседі.</p> <p>* Мектепте қатыгез қарым-қатынас инциденттеріне әрекет ету рәсімдеріне өзгерістер мен толықтырулар, Іс-әрекет алгоритміне ұсыныстар енгізеді. .</p>
<p>Барлық қызметкерлер</p>	<p>* Іс-әрекет алгоритмді қолдау және жүзеге асыруды қамтамасыз етеді.</p> <p>* Оқушылардың алдын алу, қорғау және қауіпсіздігі туралы хабардарлықты арттыру бойынша іс-шараларға, материалдарды таратуға қолдау көрсетуді қоса алғанда, оқыту іс-шараларына қатысады.</p> <p>* Мектепте орнатылған жалпы қабылданған хабар көздері бойынша күдіктер, қатыгез қарым-қатынас фактілері туралы хабарлау.</p> <p>* Оқушыларға қиянат жасау белгілерін таниды, оқушыларға көмек көрсету және қолдау үшін пәнаралық топқа қатысады.</p>

Білім беру ұйымдары
қызметкерлерінің балаларға
қатысты зорлық-зомбылықтың
алдын алу және оған ден қою
жөніндегі іс-қимыл алгоритміне
3-қосымша

Мектеп қауіпсіздігі қызметінің (МҚК) мақсаты, құрамы, қағидаттары, жауапкершілігі

МҚК мақсаты оқушыларды ерте анықтау, хабарлау, тіркеу, дер кезінде әрекет ету, жағдайды тергеу, оларға көмек көрсету және қолдау арқылы оқушылардың қорғалуы мен қауіпсіздігін қамтамасыз ету болып табылады.

МҚК құрамы (5-6 адамнан кем емес):

1. МҚК басшысы (мектеп басшысы);
2. МҚК басшысының орынбасары (мектеп әкімшілігінің өкілі);
3. Сынып жетекшісі, сынып педагогы (тұрақты түше емес);
5. Әлеуметтік педагог;
6. Педагог-психолог;
8. Мектеп дәрігері (қажет болған жағдайда мектеп медбикесі);
9. Қауіпсіздік техникасы жөніндегі инженер;
11. Ювеналды полиция инспекторы (келісім бойынша).

МҚК-дегі командалық жұмыс принциптері:

- ✓ құзыреттер мен дағдылар негізінде мүшелерін таңдау;
- ✓ оқушының проблемалары, оның қоршаған ортасы туралы жалпы көзқарас;
- ✓ жалпы мақсат пен әрекеттің болуы;
- ✓ топ мүшелерінің әрекеттерінің дәйектілігі;
- ✓ топ мүшелерінің функциялары мен рөлдері бойынша толықтырылуы;
- ✓ бірыңғай әрекет хаттамаларының болуы;
- ✓ топ мүшелерінің нәтижелер мен араласулар үшін топтық жауапкершілігі;
- ✓ оқушымен болған жағдайға шұғыл әрекет ету қабілеті.

МҚК командасы мүшелерінің жауапкершілігі:

1. Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылықты болдырмау мәселелері бойынша міндетті тренингтерден өту;

2. МҚК үйлестіру жағдайдың тақырыбына, міндеттеріне, көшбасшылық дағдыларына байланысты командалық жұмыс жағдайында бір мүшесінен екінші мүшесіне ауыса алады.

3. Оқушыларға қатысты зорлық-зомбылық жағдайларын қорғау, қауіпсіздік, шешу мәселелерін үйлестіру үшін бір айда бір рет немесе қажетіне қарай жиі міндетті кездесулер өткізу;

4. Оқушыларды қорғау, олардың қауіпсіздігі, оқушыларға қатыгез қарау түсінігі, зорлық түрлері, хабарлау тәсілдері, оқушыларға қатыгез қарау жағдайларында алдын алу, анықтау, әрекет ету және психологиялық-педагогикалық көмек көрсету мәселелері бойынша нормативтік құжаттармен, алгоритмдерімен танысу бойынша мектеп персоналын, оқушыларды, ата-аналарды/қамқоршыларды хабардар ету;

5. Оқушыларға қатыгездікпен қараудың бастапқы алдын алу бағдарламалары шеңберінде мектеп персоналы үшін оқыту тренингтерін өткізу;

6. Мектептегі, мектептен тыс, үйдегі оқушыларға қатысты проблемалық мінез-құлық және зорлық-зомбылық жағдайлары туралы хабарламалар қабылдау;

7. Оқушылармен қатыгез қарым-қатынас жағдайын тексеру және тергеу жүргізу;

8. Оқушылардың өмірі мен денсаулығы үшін инцидент қаупін бағалау;

9. Мінез-құлық өзгерістерін ынталандыру үшін «тәуекел тобының» оқушыларымен жұмыс (екінші және үшінші араласу) ;

10. Хабарлама алу кезеңінен бастап оқушыларға, олардың жақын ортасына жағымды мінез-құлық өзгерістері пайда болғанға дейін пәнаралық топта іс жүргізу;
11. Оқушыларды қорғау және қауіпсіздік тәсілдеріндегі өзгерістерді мониторингілеу, талдау, болжау;
12. Қатыгез қарым-қатынастан зардап шеккен оқушылардың қауіпсіздік жоспарын әзірлеу;
13. Оқушыларды кәсіби көмек пен қолдау үшін сыртқы мамандар мен ұйымдарға бағыттау.

Білім беру ұйымдары
 қызметкерлерінің балаларға
 қатысты зорлық-зомбылықтың
 алдын алу және оған ден қою
 жөніндегі іс-қимыл алгоритміне
 4-қосымша

**Қызметкерлерді, заңды өкілдерді, оқушыларды Іс-әрекет алгоритмі бойынша
 оқыту жоспары**

Іс- шаралар	Мерзімі	Жауапты
Мектеп қауіпсіздігі қызметтерінің (МҚК) басшылары болып табылатын мектеп басшыларын, олардың орынбасарларын Іс-әрекет алгоритмінің негізгі ережелерін оқыту	Жылына бір рет (оқу жылы басында)	Педагог-психолог, мектеп қауіпсіздік қызметінің басшысы (МҚК)
Мектеп қауіпсіздігі қызметтерінің жетекшілерінің МҚК командасының құрамын оқытуы. Командалар құрамы өзгерген кезде бағдарлама оқыту толықтырылады және өзектендіріледі.	Жылына бір рет	Әкімшілік, мектеп қауіпсіздігі қызметінің басшысы (МҚК)
Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелері мектеп қызметкерлерін, мектепте қызмет көрсетушілерді оқыту	Жылына бір рет	Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелері
Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелерінің оқушылардың заңды өкілдерін оқушылармен қатыгез қарым-қатынастың алдын алу және жасөспірімдермен өзара әрекеттесу бағдарламалары бойынша оқыту	Жылына бір рет	Педагог -кураторлар, педагог-психологтар
Жаңадан қабылданған мектеп қызметкерлерін Іс-әрекет алгоритммен таныстыру	Қызметке кірісудің бірінші айында	Мектеп қауіпсіздігі қызметінің басшысы, кадр қызметкерлері
Оқушыларды қатыгез қарым- қатынасты тануға, қауіпсіз мінез-құлық дағдыларына және өзіне-өзі көмек көрсету, мектеп қызметкерлеріне, уәкілетті ұйымдар мен мекемелерге көмек сұрап жүгінуге үйрету	Оқу жылы бойы, мектеп жоспарына сәйкес	Мектеп қауіпсіздігі қызметі (МҚК) командасының мүшелері, сынып жетекшілері, педагог-психологтар

Білім беру ұйымдары
қызметкерлерінің балаларға
қатысты зорлық-зомбылықтың
алдын алу және оған ден қою
жөніндегі іс-қимыл алгоритміне
5-қосымша

Жағдайдың тіркелген күні	Зардап шеккен бала туралы мәліметтер	Оқиға орны	Түрі-зорлық-зомбылық	Құқық бұзушы / агрессорлар	Қабылданған шаралар	Істің нәтижесі
	баланың қолы					
	Жасы					
	Жынысы					
	ұлты					
	мектеп					
	үйде					
	қоғамда					
	буллинг/кибербуллинг/ физикалық					
	психологиялық					
	жыныстық					
	елемей қажеттеріне					
	құрдас					
	мектеп қызметкері					
	Заңды өкіл (қамқоршылар)					
	басқа					
	басқа					
	психологиялық-педагогикалық және көмек					
	медициналық көмек					
	әлеуметтік көмек					
	мектеп ішінде					
	жәбірленушіні жіберген ұйымдар					
	құқық бұзушыны жіберген ұйымдар					

Білім беру ұйымдары
қызметкерлерінің балаларға
қатысты зорлық-зомбылықтың
алдын алу және оған ден қою
жөніндегі іс-қимыл алгоритміне
б-қосымша

**Оқушыларға қатыгез қарым- қатынас жағдайларында көмек көрсететін
ведомстволардың, ұйымдардың, мекемелердің тізбесі**

**Жалпы Қазақстан Республикасында балалар мен адам құқықтары мәселелерімен
айналысатын институттар**

Мемлекеттік органдардың сайттары

1. ҚР БҒМ Балалардың құқықтарын қорғау комитеті (<https://www.bala-kkk.kz>);
2. ҚР Білім және ғылым министрлігі (<http://edu.gov.kz>);
3. ҚР Денсаулық сақтау министрлігі (<http://mz.gov.kz>);
4. Спорт және дене шынықтыру істері комитеті (<http://sport.gov.kz>);
5. ҚР Үкіметі (<http://www.government.kz>);
7. ҚР ҰЭМ Статистика комитеті (<http://stat.gov.kz>);
8. ҚР Бас прокуратурасының құқықтық статистика және арнайы есепке алу жөніндегі комитеті (<http://pravstat.prokuror.kz>);
9. ҚР Әділет министрлігі (<http://www.adilet.gov.kz>).

Бала құқықтары жөніндегі Уәкіл институты.

2016 жылғы 10 ақпанында ҚР Президентінің Жарлығымен елімізде Бала құқықтары жөніндегі Уәкіл институты құрылды. Уәкілдің ерекше мәртебесі оның қандай да бір министрліктің, ұйымның немесе ведомствоның құрылымы болып табылмайтындығында және мемлекеттік органдар мен лауазымды адамдарға есеп бермейді. Бала құқықтары жөніндегі уәкіл-балалар мен жасөспірімдердің, оның ішінде неғұрлым осал топтарға жататын (даму ерекшеліктері бар балалар, тұрмысы қолайсыз отбасыларда тұратын балалар, жетім балалар, ата-анасының қамқорлығынсыз қалған немесе заңмен қайшылықта жүрген, өмірлік қиын жағдайға тап болған балалар сияқты) балалар мен жасөспірімдердің заңды құқықтары мен мүдделерін қорғайды. Бала құқықтары жөніндегі уәкіл балалардың атынан және тек қана олардың мүдделері үшін әрекет етеді.

Аружан Саин, Қазақстан Республикасындағы Бала құқықтары жөніндегі уәкіл,
E-mail: info@bala-ombudsman.kz

WhatsApp: +7 (777) 678-75-90 (тек хабарламалар)

Александр Ляхов, Қазақстан Республикасындағы Бала құқықтары жөніндегі уәкілдің
өкілі, E-mail: pressa@bala-ombudsman.kz

Адрес: Алматы, Наурызбай батыр көшесі, 65, 102 кеңсе
Телефон: [+7 \(727\) 267-67-12](tel:+77272676712)

Білім беру ұйымдары
 қызметкерлерінің балаларға
 қатысты зорлық-зомбылықтың
 алдын алу және оған ден қою
 жөніндегі іс-қимыл алгоритміне
 7-қосымша

**Сексуалдық қанаушылықтан, зорлық-зомбылықтан және кез келген
 сипаттағы кемсітушіліктен аман қалған адамдарға көмек көрсету үшін
 байланыстар**

Санаты	Ұйымның немесе органның атауы	Сенім телефоны және/ немесе ұйымның сайты
Сексуалдық қанаушылық пен зорлық-зомбылық бастан өткергендерге көмек	Дағдарыс орталықтарының одағы	8-708-10-608-10 150 116-16 <i>www.telefon150.kz</i>
	Полиция Департаменті	102 <i>qamqor.gov.kz</i>
	Қалалық және облыстық прокуратуралар	8(7172) 71-25-54 <i>prokuror.gov.kz</i>
	Дағдарыс орталықтарының одағы	8-708-10-608-10 150 116-16 <i>prokuror.gov.kz</i>

Дереккөз: Ұлттық еріктілер желісі тел.: + 7 (776) 411-53-75

E- mail: volunteer.kz@gmail.com